

Utdanningspolitikk:

Utdanningspolitiske skillelinjer i skole og lærerutdanning.

Av Åsulv Frøysnes

Dette innlegget er basert på et innlegg jeg holdt i forbindelse med markeringen av Per Østeruds 90-årsdag i april.

Innledning.

De utdanningspolitiske skillelinjene i Norge har endret seg over tid. De har vært gjenstand for ulike former for samarbeid og kompromisser. Jeg vil bruke en forenklet to-delning for å sette dagens utdanningspolitikk i relieff:

- 1) Sosialdemokratisk skolepolitikk (slik den i alle fall var for et par 10-år siden)
- 2) Høgres skolepolitikk (som har vært ganske konsekvent de siste 50 årene).

Jeg vil knytte dette opp mot noen konkrete forhold i skole og lærerutdanning.

Sosialdemokratisk skolepolitikk er her basert på at

- Realkompetanse gjelder i arbeidsliv og utdanning.
- det er likhet og balanse mellom teorifag og praktiske fag, jfr. lov om lærerutdanning av 1973 med norsk, kristendomskunnskap med livssynsorientering og et praktisk estetisk fag som kjernefag.
- det er frihet til å utforme lokale planer og undervisningsopplegg innen overordnede rammer, herunder ulike evalueringsopplegg og karaktersystemer.
- skole og lærerutdanning vektlegger en folkelig danningstradisjon.

Utdyping: Tidlig i 1970-årene ble det etablert en alternativ rekrutteringsvei til høgre utdanning basert på delprøver i visse fag, herunder norsk, samt 4 års yrkespraksis. Det ble vurdert som en rett for alle søkere med minstekvalifikasjoner at de skulle få prøve seg på en høgre utdanning de var kvalifisert til å komme inn på. De kravene som stilles i en høgre utdanning måtte kunne dokumenteres i studiene. I løpet av første semester eller første studieår ville det vise seg om de oppfylte de kravene som ble stilt.

Ulike evalueringsopplegg og vekt på at arbeidskrav gjennom studietiden skal telle med, samt en lite gradert karakterskala både i skole og høgre utdanning, har vært kjennemerker for sosialdemokratisk utdanningspolitikk. Balanse mellom teorifag og praktiske og estetiske fag har vært viktig i skolen for at flere elever skal kunne oppleve at de mestrer i alle fall ett fag. Dannelsesaspektet er viktig.

Høgres skolepolitikk er basert på at

- formalkompetanse er viktig
- det er kunnskapskrav med fokus på sentrale teorifag, norsk, matematikk og engelsk.
- det er faste rammer for læring med sentrale utdanningsplaner. Eksamen og karakterer er sentrale element.
- skole og lærerutdanning vektlegger en akademisk tradisjon.

Utdyping: I høgrepolitikken legges det vekt på eksamen og karakterer. Det har bl.a. tidligere vært uttalt av sentral utdanningspolitiker at karakteren 4 burde vært minstekrav for å starte på et universitetsstudium. Nyere eksempel er karakterkrav i norsk og matematikk for å starte på et lærerstudium. Denne typen krav har spredt seg til andre studier og er med på å lage barrierer for en del søkere med sterke kvalifikasjoner på andre områder.

Det er innført formalkompetanse for å undervise i flere sentrale fag i grunnskolen, uavhengig av den realkompetanse lærere i skolen må ha tilegnet seg over år gjennom erfaring og kortere etterutdanningskurs. Fem-årig grunnskolelærerutdanning med avsluttende mastergrad for alle kan sees som et ledd i høgres utdanningspolitikk.

Utdanningspolitikken de siste 50 årene.

Slik jeg ser utviklingen, har den sosialdemokratiske linjen vært i fokus i 1960-, 70- og 80-årene. Det var rimelig grad av enighet om utdanningspolitikken, også gjennom Borten-regjeringen med Kjell Bondevik som statsråd 1965-71, og med visse justeringer under Willoch-regjeringen 1981-86, som bl.a. markerte seg ved å avskaffe gruppeeksamener og to-delt karakterskala i lærerutdanningen og ved å legge ned Forsøksrådet for skoleverket.

Fra 1990-årene er det blitt sterkere dreining mot høgres politiske linje.

Det er med undring en ser at Ap og til dels SV i flere sentrale spørsmål har fulgt høgrelinjen - også når de har vært i regjeringssposisjon. Høgre fikk i 2014 sitt politiske syn presentert i en handlingsplan, kalt «Lærerløftet. På lag med kunnskapskolen». I tillegg til de politikkområdene for lærerutdanningen som er skissert ovenfor, ble det gjennomført et omfattende utdanningsprogram for lærere som mangler de formelle kvalifikasjonene for å undervise i grunnskolen. Det ble gjennomført konkrete og omfattende tiltak med store praktiske og økonomiske konsekvenser, uten de vanlige konsekvensvurderinger først.

Nå er det jo legitimt at høgre søker å gjennomføre sin politikk og søker støtte for den. Det underlige de siste årene er at opposisjonspartiene i liten grad har hatt motforestillinger og fått opp debatt om sentrale utdanningspolitiske spørsmål.

Endringer i utdanningspolitisk arbeid de siste 10-årene.

Det kan være flere grunner til at situasjonen er blitt slik den er i dag:

- Nedbyggingen av de sakkyndige rådene for skoleverket og lærerutdanningen fjernet formelle møteplasser, der sakkyndige med ulik bakgrunn kunne møtes til drøftinger og gi formelle og uavhengige råd til departementet.
- Etableringen av Utdanningsdirektoratet og nasjonale fagråd for bl.a. lærerutdanning er virksomheter direkte underlagt departementet og statsrådets instruksjonsmyndighet. Nasjonalt fagråd for lærerutdanning under Universitets- og høyskolerådet vil primært være et interesseorgan for lærerutdanningsinstitusjonene.
- De siste 10-årenes utvikling har bygd ned departementets kompetanse som fagdepartement og vektlagt funksjonen som politisk sekretariat. Politiske initiativ skjer gjennom de politiske partiene sine programmer, som i neste omgang følges opp av departementet. I forhold til situasjonen for noen 10-år siden, er behandling og innflytelse i utdanningspolitiske spørsmål snudd på hodet. Utdanningspolitikken er blitt mer politisert.
- Innhold og omfang av lærerutdanningene blir i sterkere grad utformet på utdanningenes premisser, mens skolens behov har kommet mer i bakgrunnen. Kvalitet i lærerutdanningene er blitt viktigere enn behovet for å utdanne tilstrekkelig antall lærere.
- Fagorganisasjonene til lærere og lektorer er endret ved at Norsk lærerlag og Norsk lektorlag ble slått sammen i Utdanningsforbundet. De tidligere åpne brytingene mellom lærere og lektorer er blitt dempet ned.
- Læreren har mistet sin gamle rolle som sjef/leder av klassen, mens rektors rolle som skoleleder er blitt styrket. Kritisk debatt om skolespørsmål er i mindre grad blitt ført av tilsatte i skolen.

De endringene som har skjedd innen det utdanningspolitiske arbeidet de siste 10-årene, har nok bidratt til at kunnskapen om sammenhengen mellom skole og lærerutdanning er blitt svekket. Det er meget stor politisk interesse for skole og utdanningsspørsmål, noe som kommer til uttrykk i diskusjoner og debatter og for en del også i konkrete forslag og tiltak. Denne interessen har ikke bare vært av det gode for utviklingen, selv om intensjonene kan ha vært de beste. Konkrete tiltak i grunnskolen har ofte store økonomiske konsekvenser. Det er enklere å få til politiske markeringer ved å fremme forslag om forbedringer i lærerutdanningene.